

VÝSTŘÍŽEK Z ČASOPISU

Nová svoboda, Ostrava

11. III. 1980

Smích, který nezbytně potřebujeme

AK
V programu k premiéře hry A. N. Ostrovského „I chytrák se spálí“, kterou na studoval soubor DPB, je citován úryvek z projevu A. V. Lunačarského u příležitosti 100. výročí úmrtí A. S. Gribojedova. A ne náhodou. Lunačarský říká, že by bylo krásné, kdyby všechni Aristofanové a Gribojedové už nebyli potřebni, mohli být cteni jen jako historické příklady, a pokračuje: „... Bohužel tomu tak není, bohužel jsou to dosud naši spoluobčané, bohužel žijí mezi námi, protože žije to, proti čemu bouřili. Žije to, k čemu cítíme odbor, žije to, co si zaslouží opovržení. A tomu je zapotřebí se vysmát.“

Při sledování Ostrovského hry jako by divák slyšel slova Lunačarského někde velmi blízko a stejně naléhavě, jako v době, kdy byla opravdu proslovena. Ostrovský — bohužel — zůstává našim současným, protože v mnohých z nás dosud přežívají všechny špatné vlastnosti, které dokáže tak znamenitě odhalit a zesměšnit svým nemilosrdným satirickým perem. A znova si uvědomíme, že velikost každého umělce je především v jeho schopnosti zobecňovat, ozvláštěnovat realitu a nikoli ji fotografovat. Pronikat pod její povrch a zjevoval tu pravdu o skutečnosti, která je tedy smyslem lidského jednání ve všech hlubokých souvislostech života.

Inscenace v DPB (režie P. Palouš) se příliš nedrží dobových reálů (pokud jde o výpravu a kostýmy), ani věrnosti v psychologii a jednání postav. Vznikl tak svébytný divadelní tvar, ve kterém je vše soustředěno právě na odhalení už

zuměných lidských nectností. Čtyři „smutní klauni“ vmontovaní do Ostrovského zvenku zcela funkčně, jsou filozofickým uzemněním satirického výsměchu, za stupují vlastně kladného hrdinu, kterého Ostrovský do galérie svých postav nezačlenil. Vzbuzuje v divákovi zvláštní pocit litosti tak podobný smutku Lunačarského. Prozářená neilustrativní scéna s využitím točny je světem pro sebe, je je vištěm, na kterém můžeme zahlednout i sami sebe. Herečtí představitelé jednotlivých postav neakcentují psychologické motivy jednání, ale důsledně ve shodě s tvarem celého představení odhalují pře devší typické rysy svých postav. Za všechny jmenujme O. Prajznera (Glumov), Š. Ranošovou (Turusinová), A. Tomákovou (Mamajevová), V. Janků (Mášenka), J. Zacha (Mamajevi), a J. Dvořáka (Krutický). Celé představení pak potvrzuje úsilí tvůrců povýšit lokalitu příběhu do současné aktuální roviny a je třeba říci, že toto úsili je završeno úspěchem.

Znovu si však při sledování tohoto představení uvědomíme, jak mnoho naši dramaticky chybí výrazný komediální a satirický talent, který by dokázal pronikavostí svého pohledu a prostřednictvím očištějícího smíchu pranýřovat všechno, co leckde ještě brání rozvoji naší společnosti. Takový Ostrovský, Moliére, Gogol, Gribojedov našich dnů, naši současnosti. Protože řečeno s Lunačarským: „Satirická komedie, to je ozón, to je smích, který nutně potřebujeme...“

Šárka Kůsková

PRAŽSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA
odbor výstřížků
Praha 2-Vyšehrad, K rotundě 8/82 - tel. 29 73 78

VÝSTŘÍŽEK Z ČASOPISU

Rudé právo, Praha

ze dne ~1. IV 1980



Ostrovsckého komedie *I chytrák se spálí* patří k nejhranějším autorovým dílům. S úspěchem ji nastudovalo pražské Realistické divadlo Zdeňka Nejedlého. Koncem února měla premiéru v Divadle Petra Bezruče v Ostravě. Režuje ji připravil Pavel Palouš. Na snímku Blanka Maierová, Ludmila Bednářová a Otakar Prajzner.

Foto VLADIMÍR DVORÁK

Ostrovsckého, *I chytrák se spálí* DPB uvedena

PRAŽSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA
odbor výstřížků
Praha 2-Vyšehrad, K rotundě 8/82 - tel. 29 73 78

VÝSTŘÍŽEK Z ČASOPISU

Ostravský večerník

- 3. III. 1980



V PÁTEK 22. ÚNORA uvedlo DPB na scénu inscenaci hry A. N. Ostrovsckého *I chytrák se spálí*. Na snímku je představitel hlavní postavy Otakar Prajzner a herečka Alena Tomáková.

Foto VLADIMÍR DVORÁK

Ostrovskej - Chytrák (DPB)

PRAŽSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA
odbor výstřížků
Praha 2-Vyšehrad, K rotundě 8/82 - tel. 29 73 78

VÝSTŘÍZEK Z ČASOPISU

Nová svoboda, Ostrava

11. IV. 1980

ze dne

1K



Snimek zachycuje Blanku Maierovou a Otakara Prajznera v komedii A. N. Ostrovskejho „I chytrák se spálí“, která měla v ostravském Divadle Petra Bezruče premiéru 22. února, režisérem představení je Pavel Palouš.

(Foto: Vladimír Dvořák)

Ostrovskej - Chytrák (DPB)

PRAŽSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA
odbor výstřížků
Praha 2-Vyšehrad, K rotundě 8/82 - tel. 29 73 78

VÝSTŘÍZEK Z ČASOPISU

Nová svoboda, Ostrava

25. III. 1980

ze dne

kultura

1K



Hru A. N. Ostrovskejho „I chytrák se spálí“ uvádí v současné době Divadlo Petra Bezruče v Ostravě v režii Pavla Palouše. Na snímku Štěpánka Ranošová a Milan Sova.

Foto: Vladimír Dvořák

Ostrovskij, i myslíce se mali'

DPB Ostrava

PRAŽSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA

odbor výstřížků

Praha 2-Vyšehrad, K rotundě 8/82 - tel. 29 73 78

VÝSTŘÍZEK Z ČASOPISU

Ostravský večerník

21. II. 1980

K PREMIÉŘE V DPB

A. N. Ostrovskij: I chytrák se spálí

Výnosné místo, Vlci a ovce, Bouře, Les, Sněburka, Nemá kocour pořád posvícení... Známé tituly z rozsáhlé tvorby průkopníka a ministra ruského realistického dramatu, který ve svých 47 hrách nejenom podal kritický obraz společnosti své doby, ale vytvořil i řadu nestárnoucích charakterových typů, výděsných ženských rolí, a v neposlední řadě svérázný typ komedie. Některé jeho hry jsou přece jen příliš spojeny s aktuálnimi problémy Ruska počátku druhé poloviny minulého století, ale jiné, jako právě komedie I chytrák se spálí, si věsimají natolik obecně lidských vlastností, slabostí a nectností, že ani po více než sto letech neztratily na živosti.

Ostrovského grotesky, kterou pro svůj repertoár vybral DPB v Ostravě, vypráví o mladém nevýznamném úředníčkově a jeho nekompromisní cestě za cílem, který si pro svůj život zvolil. Glumov se chce mít dobře — vyplhat se na společenském žebříčku, zajistit si co nejvýhodnější místo v zaměstnání, hmotně zabezpečit, vhodně se oženit... Je chytrý a dobré ví, jak to chodí — a rozhodne se přistoupit na hru, kterou společnost vyžaduje. Přizpůsobuje se jednotlivým možným protektůrům a vlivným osobnostem, dvoří se tetičce,

když vidí, že jí je to vítáno a jemu to pomůže k místu, předstírá, lichotí, vyhoví tu a pomluví jinde. Jenomže jednou jeho drzá hra musí přece jen prasknout. Společnost se musí díky Glumovovi podívat na svůj skutečný obraz. Otázku je, mohou-li ale vinu svalit jen a jen na tohoto mladého muže, kterému se zpočátku všichni tak obdivovali...

Celý příběh zpracoval Ostrovskij v humorém tónu, vytvořil řadu výborných komických postav a vtipných situací. I chytrák se spálí patří k jeho nejlepším komediím, i při zachování kritického obrazu, který podává, a který má co říci i dnešním divákům. Jak tuto aktuálnost Ostrovského kritiky, tak humor hry podtrhuje nový překlad Jiřího Prokopa, který se stal podkladem inscenace režiséra Pavla Palouše na scéně DPB. Kostýmy a výpravu vytvořila Marta Roszkopfová, vedle Otakara Prajznera, v roli Glumova hrají Blanka Meierová, Jiří Zach, Alena Tomáňková, Luděk Eliáš v alternaci s Jindřichem Dvořákem, Milan Sova, Štěpánka Ranošová, Věra Janků, Michael Przebinda, Ludmila Bednářová, Radvana Havelková j. h., Lída Noarová a Jan Odl. Premiéra bude na scéně DPB v pátek 22. 2. v 19 hod. (ab)

VÝSTŘÍZEK Z ČASOPISU

13 846

Pravda, Bratislava

- 3. IV. 1987

za dne

OZVENY slovenskej zeme

Zaslúžilý umelec Tibor Andrašovan sa narodil 3. 4. 1917 v Slovenskej Ľupči. Študoval na FFUK v Bratislave, na Konzervatóriu v Bratislave a na majstrovskej škole v Prahe (bol žiakom E. Suchoňa, A. Moyses, J. Vincourka, A. K. Kafendovej, K. Schimpla a pražských pedagógov M. Doležala a P. Dědečka). Počas SNP pôsobil v banskobystrickom povstaleckom rozhľase.

Ako organizátor, dirigent a skladateľ sa tvorivo angažoval vo všetkých oblastiach slovenskej hudobnej kultúry. Výrazne zasiahol do hudobno-dramatickej sféry, patrí medzi priekopníkov slovenskej baletnej tvorby i popredných autorov našej filmovej hudby. Dominantu v jeho umeleckom profile je však oblasť slovenskej ľudovej kultúry. Jeho meno sa neoddeliteľne spája s ľudovými umeleckými súbormi (najmä so SĽUK-om, kde pôsobil aj ako umelecký riaditeľ), pre ktoré vytvoril mnohé nezabudnuteľné skladby (Detvianska veselica, Radvanský jarmok, Povesť o Jánošíkovi, Goralská ľubosť, Balada z hôr a iné).



Pre ľudi, čo osobne poznajú zaslúžilého umelca Tibora Andrašovana a obdivujú jeho nezlomnú vitalitu a neohabujúcu činorodosť, sa zdá prekvapujúcim, ba neuveriteľný, že sa skladateľ v týchto dňoch dožíva už sedemdesiatný. No ak si uvedomíme rozsiahlosť, žánrov bohatosť a rôznorodosť jeho tvorby, je zreteľné, že také dielo nemohlo vzniknúť zo dňa na deň, ale že je výsledkom dlhorocnej aktivity a bohatých tvorivých a životných skúseností.

Umelec však ostáva mladý, pokým nevyschne jeho inšpirácia a pokým má svoju tvorbou čo ľuďom povedať. A že v Andrašovanom prípade je to tak, svedčí aj jeho najnovšie dielo – ľudová opera Na Zemplíne, ktorá mala vlastnú premiéru v opere Štátneho divadla v Košiciach. Bratislavské obecenstvo sa s ňou mohlo poznániť na Dňoch Východoslovenského kraja v novembri minulého roku a treba po pravde povedať, že toto dielo vzbudilo nemalú pozornosť – a nielen mimoriadny úspech u divákov, ale i polemiku v kruhoch odborníkov. Boli totiž aj taki, čo operu, či spevohru Na Zemplíne, ktorá na libretu Juraja Králiká tvorí sled ľudových žánrových obrázkov, tancov, zvykov, podaných v zemplínskom nárečí a skĺbených do jednotného deja v troch dejstvách, pokladali skôr za vhodnú na celovečerný folklórny program SĽUK-u, či Lúčnice. No veľký ohlas u obecenstva (vypredané reprízy v košickej opere, ako aj objednávky na organizované predstavenia v vidiek) svedčí o tom, že práve Andrašovanovi sa podarilo vytvoriť spevohru, schopnú svojou ľudovoštvom pritiahať do opery divákov, ktorí dosiaľ o operné umenie nejavili záujem. A aj hudobná kritika to hodnotí ako záslužný čin.

„Hľadal som spôsob, ako priblížiť operu širokým masam,“ priznáva skladateľ. „Nás národ sa v zmysle folklóru ešte nevyžil. Vidieť to na návštevnosti folklórnych festivalov, kde sa záujem mladej generácie stretáva so záľubou starších. Tento tradičný tvorivý element je všetkým blízky. Považujú ho za svoj. A je aj svojský, tak hlboko zakorený, že sa vedeľ udržať vo svojej rýdzosti a tradiči. Ľud si vedel tieť korene po stáročia obrániť proti všetkým, neraz až násilníckym vplyvom a zachovať to svoje, čo vytvára podstatu jeho národného povedomia a svojbytnosti. Preto som opäť siahol do folklórneho bohatstva, aby som vo svojej tvorbe skromne doplnil našu hudobnú kultúru o národné dielo, ktorým sa mi žiadalo zavŕšiť štyridsaťročný cyklus folklórneho hnutia, nezrvnatelného s ničím, čo sa v umení odohralo od oslobodenia. Ten široký rozmach folklóru v amatérskej tvorivosti i z profesionálneho hľadiska je stále taký aktívny, že prenikol do najširších vrstiev národa a aj v najodľahlejších dedinách našiel odozvu a živnú pôdu. Dnes zaznamenávame druhý život scénického

folklóru. A tak zo zreteľa týchto skúseností ma zaujal Zemplín, ktorý podľa názoru etnomuzikológov a folkloristov je jeden z najstarších a najzachovalejších regiónov nášho etnika: Zvykoslovie, hudba, kroj, nárečie sa tam od dávnych čias najmenej zmenili, zachovali si originálnu podobu. Pochopenie tejto svojbytnosti však vyžaduje nielen lásku k folklóru, ale i dlhodobé skúmania a poznávania jeho detailných znakov. Nedá sa to robiť zo zbierok ľudových piesni, ani letmým precestovaním jednotlivých krajov. Treba sa k nemu primknúť v širokom spektre, lebo nielen hudba, architektúra, tanec, kroj rozhoduju, ale podstatné je hlboko preniknúť do psychológie a estetického cítenia ľudu toho-ktorého regiónu. Aj keď sa totiž preberá folklórny materiál, autor musí cítiť jeho charakter a nájsť spôsob, aby umelým zásahom nenarušiť jeho podstatu. Pochopí Zemplín – to je záležitosť dlhých rokov. Sám som ho spoznával od mladosti. Zblížil som sa s ním vo filme Rodná zem a aj v SĽUK-u a Lúčnici som využíval jeho specnosť. Napokon aj študenti zo Zemplína tam priniesli kus svojho a nepríjali nič cudzorodé. Darmo, Slovensko, hoci malé, za tisíc rokov, ktoré ho v minulosti poznačili určitou izolovanosťou od európskeho diania, dokázalo na vidieku vytvoriť nenapodobniteľný charakter svojho myslenia, cítenia a umeleckého prejavu. Večným hriechom by bolo toto bohatstvo nevyužiť v scénickej podobe. A keď sme o nej tak uvažovali, vychádzal nám s libretistom Jurajom Králikom nový typ opernej podoby – ľudová opera, ktorú si podľa mňa vyžiadala doba. V nej sa najlepšie môže uplatniť vyvrcholenie typických znakov a detailné prvky odlišnosti jednotlivých regiónov a lokalít slovenského folklóru. Pokúsili sme sa spolu použiť najtypickejšie zemplínske tance – karičky, verbunk, treščak, piesne oplývajúce najbohatším ľudovým prejavom, ktoré sú natôľko charakteristické, že sa zaznamenali do povedomia slovenského národa už takmer ako nesmrteľné evergreeny a vytvorili určitú tradíciu i charakter kraja. Išlo nám teda nie o univerzalizovanie tohto vzácného materiálu, ale práve naopak, o jeho diferencovanie a tým dokázať jeho umelecké bohatstvo a životoschopnosť. Opera Na Zemplíne sa zámerne spieva v originálnom zemplínskom nárečí. Svojbytnosť zemplínskej hudby nesmieme narušiť umelými zásahmi, ani vonkajšími znakmi súčasných kompozičných smerov. Hudobná kompozícia, ako aj scénická podoba ľudovej opery s uzavretými hudobnými číslami, myslím si, by mali byť blízke dnešnému ľuďom. Ako pretvorenie folklóru do opernej podoby.“

Toto novátorské dielo Tibora Andrašovana je plynulým výsledkom jeho dlhorocnej hudobnej pôsobnosti. Zo zdroja ľudovej kultúry vytvoril už mnohé umelecké diela. A keď sa na ne divame s odstupom času, uvedomujeme si Andrašovanov pravý skladateľský prínos: v citlivosti, majstrovstve, s akým

načrel do ľudového materiálu, aby ho stvárnil do štýlizovaného, komponovaného, a predsa rýdzeho umeleckého žánru. Jeho diela tvorili spolu so skladbami iných popredných hudobných skladateľov repertoár programov Lúčnice i SĽUK-u a dodnes patria do zlatého fondu ich najúspešnejších programových čísel. Skladateľ si na toto obdobie spomína:

„Obrovský rozmach folklórneho hnutia po vojne dal podnet na vznik profesionálnych telies – SĽUK, VUS, PULS i poloprofesionálnych ľudových súborov – Lúčnica, Mladé srdcia, ktoré v širokom rozsahu podnevovali tvorivosť našich skladateľov. Človek tomu nemohol odolať. Spoločenská objednávka bola taká veľká, že sme všetci mali čo robiť, aby sme jej na úrovni vyhoveli. Bolo potrebné na to nielen dokonale ovládať umelecké remeslo, ale mať aj dobré znalosti a prehľad vo folklórnom bohatstve. Veď išlo o jeho povýšenie do národnnej hudby. A tak slovenská hudobná tvorba sa vyvýjala dvojakým smerom – jednak sa snažila vyrovnáť s umením vo svete a jednak vytvoriť si svoj vlastný estetický princip pretilmočenia folklórnych prvkov do komponovanej orchestrálnej i scénickej hudby.“

Ďalšia oblasť, do ktorej sa Andrašovan naplno zapojil, bola spolupráca s našou rodiacou sa kinematografiou. Mnohé známe slovenské filmy, ktoré dnes rátame medzi klasické, ako Jánosík, Očovského pastorále, Drevná dedina, Katka, Štvorky, Prerušená pieseň, a ľajmá Rodná zem, zostávajú v povedomí divákov aj vďaka Andrašovanovej hudbe. Jeho účasť na filmovej tvorbe súvisela aj so vzťahom k scénickému hudobnému prejavu, ktorý priamo vyplýval z jeho spolupráce s divadlom, s oboma scénami SND, kde v rokoch 1946–1957 pôsobil ako korepetitor, dirigent a neskôr aj dramaturg a súčasne saturoval aj hudobné potreby prvej slovenskej činohornej scény. Skúsenosti s divadlom jednoznačne vyústili aj do jeho opernej i baletnej tvorby:

„Od svojho vstupu do SND ma poznačili dvaja veľkí divadelníci – národní umelci Jozef Budský a Karol L. Zachar. Obaja nároční spolupracovníci, odlišné umelecké osobnosti, režiséri s osobitou predstavou scénickej hudby, ktorá mala doplniť ich videnie. Bola to pre mňa veľká škola. Budský sa snažil o syntetické divadlo, ktoré v činohre využívalo aj tanečné, spevoherné a pantomimické prvky a živú komponovanú hudbu. Cez neho som sa zoznamoval so svetovou dramatickou tvorbou a s českou klasikou. Karol L. Zachar zasa pestoval odkaz slovenskej klasiky od najstarších diel až do súčasného dramatického tvorbu a dôsledne využíval autormi predispelané hudobné časti – piesne a ľudovú hudbu, ktorá týmto hrám dodávala charakter i kolorit. Vrcholom tohto jeho snaženia bola inscenácia Rok na dedine, kde sa uvádzali najkrajšie ľudové hudobno-tanečno-spevácke klenoty dômyselne prekomponované. Zachar veľmi precízne vyžadoval predlohu originálu prenesenú do scénickej podoby v hudobnom, výtvarnom i kostýmovom materiáli. Potrel si na charakteristické ľudové znaky a aj od hercov dôsledne žiadal, aby vytvorili typické postavy konkrétnego slovenského vidieka. Výsledky tohto zoznamovania sa s klasikou a príklon k slovenskej tematike sa u mňa premietli do opernej podoby. Tak vznikol Figliar Geľo na libretu Jely Krčmárovej-Vrtľovej – práv slovenská komická opera a spevohra vôbec – a neskôr Hájnikova žena podľa P. O. Hviezdoslava. Spolupráca s Budským ma zasa viedla k napisaniu opery Biela nemoc, ktorej libretu vytvoril sám Budský podľa Karla Čapka.“

Andrašovanovi sa však prisudzuje prvenstvo aj v iných oblastiach. Je autorom prvého slovenského baletu Orfeus a Euridika, ktorý pre baletný súbor SND napsal v roku 1949, a s jeho menom sa spája aj predvedenie prvého slovenského baletu na českej scéne, ktorý bol jeho Slávnosti slnovratu v Smetanovom divadle v Prahe v roku 1965. Tvorivú enciu si Andrašovan vyskúšal i na operetnej pôde – na námet Janka Jesenského napísal Pánsku volenu, ktorá bola aj reminiscenciou na úspešnú hudbu k filmu Štvorky. A v poslednom období píše aj komorné, vokálne a symfonické skladby, z ktorých najvýraznejšie zapôsobila symfónia-kantáta Tokajík pre miešaný zbor a symfonický orchester.

Príznančné je preňho hľadanie a objavovanie a v tomto zmysle, zdá sa, ešte zdôleka nevyčerpal svoje tvorivé možnosti. No predovšetkým v jeho dielach vždy prúdi svieži závan, voňajúci zemou, presýtený spevavou melódikou ľudu. Hudbu, čo napĺňa človeka národnou hrdosťou i radosťou zo života.

AGNEŠA TRUHLÁŘOVÁ
Snímka Igor Grossmann